

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 11 • 1965

Heraldica Varia

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Heraldica Varia

Heraldisk Poesibog

JEG er énhjørningen i Englands våben.
Dets skjold er døbt i sprøjt af alle have:
Løven og jeg har holdt det over dåben.

Ingen på jord gör løven til sin slave;
Dog jeg, énhjørningen, er mer end løve:
Et hornet jærtagn, der tør himlen ave.

Højt er mit horn, og hærværk vil
det øve —
Være et spær til spe for fjendens rækker!
Dets od kan slid kun slibe, aldrig sløve.

På hvert et vand hver slurp som hver
tredækker
Véd, at — usét — mit horn til alle tider
Vædder og bougspryd var for
England snekker.

Kaptajn af England! lækker skibets sider,
Og tog forgæves du livtag med tørningen,
Og det mod død og undergang nu lider,

Og Gud ej hjalp — da hjælper jeg,
énhjørningen.

Dette herlige digt er skrevet af *Kai Friis Møller* og står i hans digtsamling »Indskrifter« fra 1920, såvel som i »Gallionsfigurens sang« 1930.

Det aftrykkes her med venlig tilladelse fra Fru Else Friis-Møller samt forleggeren, Gyldendal, hvem vi bringer vor bedste tak.

Digts titel er simpelt hen »Heraldik«, og i Heraldisk Tidsskrift inddeler det en serie citater fra skønlitteraturen, som skal have det tilfælles, at de handler om heraldik, og at de er værd at læse. De behøver derimod ikke bestå af hele digte eller overhovedet af vers. Prosa er lige så velkommen. Ej heller må citaterne nødvendigvis udtrykke sympati med heraldikken. Alle synspunkter kan få plads, lige til det rent ud giftige, blot de er vel formuleret. Bidrag til Heraldisk Poesibog vil glæde redaktøren, især hvis de kommer fra Sverige, Norge eller Finland.

Illustrationen, taget fra Charles 2.s exlibris, viser det britiske kongevåben under Stuarterne: 1. og 3. kvadreret af Frankrig og England, 2. Skotland, 3. Irland. Sammenlign med illustrationen side 42, det samme våben som det ser ud i dag.

S. T. A.

Våpen for den romersk-katolske biskop i Oslo

Den 27. desember 1962 ble Trappistmunken *John Willem Gran*, født i Bergen 5. april 1920, utnevnt til titularbiskop av Rafia og utsett til å efterfølge den katolske biskop i Oslo, *Mgr. dr. Jacques Mangers*.

Biskop Gran tilhørte inntil sin utnevnelse det engelske Trappist-kloster Caldey og var forvalter ved Trappist-ordenens generalat i Rom. Trappisterne er Cistercienser av den strenge observans (*Ordo Cisterciensium Reformatorum seu Strictioris Observantiae*), en gren av Cister-

cienserne som har hatt en betydelig fortid i Norden.

Slekten Gran er en gammel slekt fra Bergen som i lengere tid har ført et eget våpen, dette på forskjellig måte variert. Biskoppens far, skibsmegler J. Gran i Bergen, sendte meg en del segl og avbildninger av våpenet, men farvene fremgikk her ikke. Vi bestemte da som følger: *i blått en sølv gran ledsaget av to sølv stjerner*. Det dreier seg altså om et talende våpen.

Det katolske bispedømme i Oslo har hittil ikke ført noe eget våpen. Ved den forestående endring i bispedømmets ledelse ville vi derfor også bringe våpen-spørsmålet i orden.

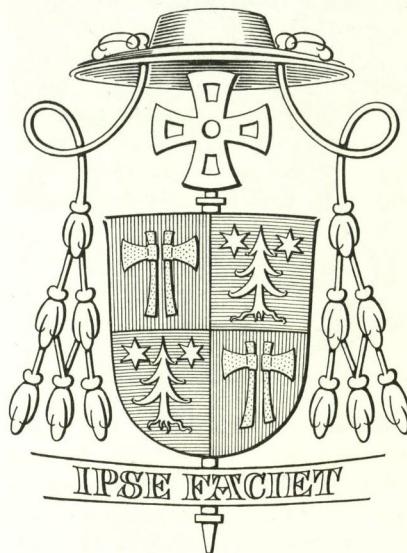
Det bød seg en meget velkommen leilighet til sammen med biskop Gran å diskutere spørsmålet med den kjente heraldiker Hallvard Tretteberg, førstearkivar ved Riksarkivet i Oslo.

I det gamle norske kirkelige merke, som fremdeles er i bruk, *i rødt to sølv økser og over det hele et gull kløverbladkors*, står øksene som et symbol for den norske helgenkonge Olav Haraldsson, som falt i kamp den 29. juli 1030, bare 35 år gammel. Den nuværende katolske domkirke i Oslo er dedisert til ham. Fra 1280 er øksen også å se i det norske riksvåpen. Løven holder den i sine poter.

Etter å ha rådført oss med Hallvard Tretteberg, ble vi således enige om fra

det gamle merke å opppta de to utadvendte økser. Biskop Gran ønsket dem rykket så nær sammen, at de likesom dannet et kors. Farvene, rødt og gull, har vi beholdt. Oslo katolske bispedømmevåpen er altså fastsatt som: *i rødt to utadvendte nær hverandre stående gull økser*.

I bispedømmets segl blir dette våpen ført alene, timbrert med mitra, bispestav og kors (figur 1). I biskopens firdelte skjold står det i 1. og 4. felt, familievåpenet i 2. og 3. felt (figur 2).

De katolske biskoper fører over skjoldet en grønn hatt, fra hvilken det henger to grønne snorer, hver med seks grønne kvaster. Bak skjoldet står en gyllen korsstav.

Som sitt motto valgte biskop Gran *Ipse faciet*, som er fra Davids salmer og betyr «Han skal gjøre det». Biskopen ble hentet fra det stille munkeliv, som han for alltid hadde tenkt å føre, og uventet kallet til bispeembedet. Han har overtatt embedet fast besluttet på å gjøre sitt beste, men med tanken: Herren skal gjøre det!

Erkebisrop Heim.

Arvid Berghmans Bogsamling

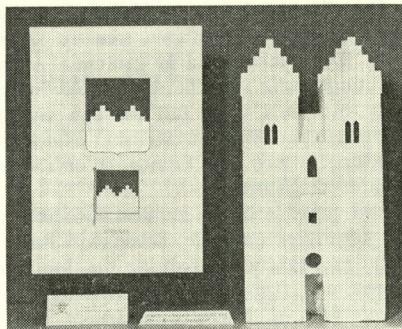
»Det finns inte en enda broschyr om hur man gör skjortor, strumpor, skor, bröd; Encyclopedin är det första och enda verk, som beskriver dessa för mänskligheten så nyttiga konster, medan bokmarknaden översvämmas av böcker i den enfaldiga och löjliga vetenskapen heraldik.«

Med dette aeggende, nøjagtigt 200-årige citat fra den Store Franske Encyklopædi indleder bibliotekar, fil. lic. Adam Heymowski en redegørelse for indholdet og ordningen af Arvid Berghmans heraldiske samling, som i 1961 ved testamentarisk gave skænkedes til Kungl. Biblioteket i Stockholm (se HT 1:4/181). Indordningen af den berghmanske samling i de nye omgivelser er foretaget af Heymowski, som selv er en kyndig heraldiker (og medlem af SHS). Hans artikel herom er publiceret i »Biblis«, Årsbok (1963-64) utg. af Föreningen för bokhantverk och Kungl. bibliotekets vänner (Skr. 40).

Kernen i Berghmans donation var naturligvis selve bogsamlingen, opimod 1500 titler. Disse er opdelt i 30 grupper (Heraldisk teori, Vapenrätt, Heraldiska nycklar, osv.), som Heymowski gennemgår én for én. Herudover omfattede donationen »en mängd värdefulla anteckningar och manusskript, Arvid Berghmans imponerande brevväxling med heraldikerkolleger i många länder, en exemplariskt ordnad kollektion av bilder med heraldiska motiv och sist men inte minst av ett kapital på omkring 175 000 kronor, vars avkastning skall användas för komplettering och vård av boksamlingen samt för publicering av heraldiska arbeten».

I forvejen ejede Kungl. Biblioteket »en förmälig samling heraldisk litteratur, i synnerhet från äldre tider. Den berghmanske samling består fortrinsvis av værker fra de seneste to hundrede år. De to samlinger supplerer derfor hverandre, og forfatteren konkluderer, at Kungl. Biblioteket gennem Arvid Berghmans gave nu besidder Nordeuropas störste samling af heraldisk litteratur.

S. T. A.

Ett av Skandias fönster: Heraldiska sektionens vapen för Löderup i Skåne, med inspirationskälla, de två trappade kyrkornen.

Heraldisk skytning i Stockholm

Kontakten mellan praktiserad heraldik och svensk allmänhet har, utöver vad som förekommer i dagspress, under 1964 och början av 1965 tagit sig uttryck bl. a. i två uppmärksammade skytfönsterutställningar i Stockholms centrum. De ha båda sammanstälts av riksarkivets heraldiska sektion, den moderna motsvarigheten till det gamla Riksheraldikerämbetet.

Utställningen 1964 pågick 16 april – 19 maj och ägde rum i de välbelägna skytfönster som tillhör försäkringsbolaget Skandia huvudkontor vid Mynttorget, snett emot Kungl. Maj:ts kansli. Utställningen 1965 öppnades på nyåret och pågick en månad; platsen var Skandinaviska Bankens huvudkontor vid Gustav Adolfs torg.

Skandias utställning omfattade dels heraldiska antikviteter av olika slag (porcellin, silver, bokband, livrédetaljer m. m.) dels exempel på kommunala vapen av modern skapnad, därvid man på det intressanta sätt som praktiseras av Armémuseum 1960 under heraldikkongressen samtidigt visade emblemens reella förebilder i form av antikvariskt intressanta föremål. Utställningen finnes närmare beskriven i tidskriften FORM (nr 10:1964).

Skandinavbankens utställning ägnades uteslutande lilla riksvapet, som nu anses vara jämt sexhundra år gammalt. Även en ungdomlig publik hade anledning visa intresse, i varje fall för den visade munderingen för det svenska ishockeylandslaget, med tre kronor (i omvänta tinkturer) på bröstet.

Vid pressvisningen av den sistnämnda utställningen erinrade Gunnar Scheffer om den pågående utredning om Sveriges vapen och flagga som regeringen uppdragit åt f. d. hovrättspresidenten Mauritz Wijnbladh och som bl. a. avser fasta regler för vapnets användande.

H. S-r

Sydafrikanskt Biskopsvapen

Önskvärdheten av att en mer inhemsck afrikansk heraldik skulle växa fram, framfördes i S. T. Achens presentation (HT 1:7/321) av de nya statsvapnen för Tanganyika och Uganda, i vilka för första gången en afrikansk sköldform införts. Varför skulle inte denna anpassning

Vapen för biskopen Helge Fosseus,
tecknat av B. O. Kälde 1963.

till lokala förbilder också gälla den ecklesiala heraldiken — i all synnerhet som den spetsovala skölden sluter sig till den västkyrkliga sigillformen?

Aven om man ej heller i detta fall kan tala om ett helt afrikanskt formspråk, har åtminstone den spetsovala skölden upptagits i det vapen, som Ministerialrådet för det syd-östra stiftet av »The Evangelical Lutheran Church in Southern Africa» antagit i maj 1964 och som blasoneras: *i blått fält ett korsat kors över ett treberg, båda av guld.*

Kyrkan formades 1960 vid ett kyrkomöte i KwaMondi i Zululand genom att fyra missioner slog sig samman — The American Lutheran Mission, Norwegian Mission Society, Berlin Mission Society och Church of Sweden Mission. År 1963 slöt sig även Herrmannsburg Mission till den evangelisk-lutherska enhetskyrkan. Det korsade korset vill symbolisera denna förening, Treberget syftar på Kristus som Klippan (I Kor. 10:4) och Golgata kulle, men även på Oscarsberg, som var säte för den lutherska Zulukyrkans (Svenska Kyrkans Mission) biskop och vilken 1960 blev den nya kyrrkans förste biskop. Emellertid hade missionen i Zululand startats redan 1844 av den norske biskopen Schreuder, som efterträddes av biskop Astrup. Men biskopsnamnet kom sedan att överges för det mer kontinental-protestantiskt klingande »superintendent» (vilket inom parantes sagt även det är en översättning av grekiskans *episkopos*). Den förste biskopen av svensk succession var den 1948 vigde Erik Sundgren.

Den nuvarande biskopen, Helge Fosseus, har skölden kluven mellan kyrkans vapen och sitt personliga: *i fält av silver stjärnbilden Södra Korset, bildat av fem sexuddiga, röda stjärnor.* Även biskop Sundgren bar Södra Korset jämte krumstaven i sin spetsovala stämpel. Skölden timbreras med mitra och kräkla med som valspråk *IMPI yeNKOSI neSIHLANGU seNKOLO*, vilket betyder »Herrens här med trons sköld».

Bengt Olof Kälde

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[sv] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.